

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В СФЕРІ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

УДК 346.546

<https://doi.org/10.32849/2409-9201.2020.20.4>

Полюхович В. І.,

*доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу правового забезпечення ринкової економіки НДІ приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

Polyukhovych V.I. Problematic issues of legal regulation in the sphere of protection of economic competition in economic activity of Ukraine

The existing invariance of many basic norms of the current antitrust regulations, their often general, declarative and insufficiently detailed content and, in fact, backwardness and non-compliance with the requirements of today becomes a significant obstacle in the process of ensuring legal regulation in this sphere of economic relations.

In the context of this article, it is proposed to draw attention to certain topical issues that arise in the implementation of legal regulation of relations on the protection of economic competition and antitrust regulation.

The subject of the legislator's attention should be an organizational basis for appealing in the field of public procurement. The current appeal mechanism at the center of which is a panel consisting of state commissioners of the Antimonopoly Committee is obvious anachronism and in its functionality does not meet both current requirements for the body of appeal and foreign practice in this field of public relations.

There is a need for organizational and personnel separation of an appeal function in the field of public procurement from the activities of the AMCU and the establishment of an independent appeal body.

An important block of problematic issues is the procedure of application and the amount of penalties applied by the bodies of the Antimonopoly Committee of Ukraine for violation of the legislation on protection of economic competition.

It is necessary to emphasize the urgent need to amend the current legislation, to adopt by-laws, which should ensure transparency and validity of the activities of the AMCU bodies in calculating the fine for violation of the legislation on protection of economic competition.

It should also be noted that there are a number of systemic problems in the current legislation on the protection of economic competition, which are related to its unreformed, and therefore obsolete and archaic in individual parts.

These, in our opinion, are:

- terminological limitation and blur;
- excessive publicity and, consequently, inaccuracy in identifying the monopoly dominant position of an entity and in cases of possible abuse;
- the blurring of the formulations of the composition of individual offenses, including anti-competitive concerted actions;
- excessive discretion of the AMCU bodies when deciding both to initiate proceedings and to make decisions;
- the absence of statutory time limits for the investigation and consideration of cases of violation of the legislation on protection of economic competition (the investigation may last for 1, 2, 3 years and more);
- the existing list of violations of the legislation on protection of economic competition requires revision to reduce the types of offenses and specify their composition;
- existing economic thresholds that require concentration of AMCU to be revised should be revised (deregulation);
- to exclude supervisory functions from the competence of the AMCU bodies and at the same time take measures to ensure control activities by introducing effective mechanisms for involvement of relevant law enforcement units for on-site inspections, seizure of material evidence, etc.

We have outlined only the most basic issues of concern of the Antimonopoly Committee of Ukraine and its bodies, which require regulatory changes to ensure that they are brought into line with the modern criteria of efficiency and expediency in the activity of state regulators in the sphere of economy.

Keywords: protection of economic competition, antitrust regulation, appeals in the field of public procurement, procedure for calculating fines for violation of the legislation on protection of economic competition, reforming the existing system of legal regulation in the field of protection of economic competition.

У статті проаналізовано окремі проблемні аспекти правового регулювання в сфері захисту економічної конкуренції в господарській діяльності під час виконання Антимонопольним комітетом України своїх функцій. Виявлено основні проблеми, перепони з метою визначення дієвого регулятивного впливу з боку АМКУ. Запропоновано шляхи подолання існуючих прогалин у чинному законодавстві та здійснення заходів у напрямі розвитку конкурентних відносин та антимонопольного регулювання.

Ключові слова: захист економічної конкуренції, антимонопольне регулювання, оскарження в сфері публічних закупівель, порядок розрахунку штрафів за порушення законодавства про захист економічної конкуренції, реформування існуючої системи правового регулювання в сфері захисту економічної конкуренції.

Антимонопольне регулювання та діяльність щодо захисту економічної конкуренції розпочалися з перших років незалежності України та насамперед знайшли своє втілення в ухваленні відповідних законів та нормативних актів.

Першим фундаментальним нормативним актом став Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» від 18 лютого 1992 р. № 2132-ХІІ, на зміну якому через дев'ять років був прийнятий Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 р. № 2210-ІІІ, який із змінами та доповненнями діє і до сьогоднішнього дня. Також базовими нормативними актами в цій сфері стали Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 р. № 3659-ХІІ та Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 р. № 236/96-ВР, які із змінами і доповненнями чинні й сьогодні.

Як ми бачимо, основна нормативна база з питань захисту економічної конкуренції та антимонопольного регулювання була сформована в перше десятиріччя існування Української держави. З того часу вносились зміни та доповнення до вказаних нормативних актів, приймалися підзаконні нормативні акти. Проте серед дійсно суттєвих змін у змісті правового регулювання в означеній сфері можна виділити лише віднесення в 2010 році до компетенції Антимонопольного комітету функцій органу оскарження у сфері державних, а з 2016 р. – і публічних закупівель.

Водночас з плином часу розвиток господарських відносин спонукає до відповідного розвитку нормативного регулювання. Але існуюча незмінність багатьох базових норм чинних нормативних актів, їх досить часто загальний, декларативний та недостатньо деталізований зміст, а по суті відсталість та невідповідність вимогам сьогодення стає значним гальмом у процесі забезпечення правового регулювання в цій сфері господарських відносин.

У межах цієї статті пропонується звернути увагу на окремі актуальні проблеми, що виникають під час здійснення правового регулювання відносин із захисту економічної конкуренції та антимонопольного регулювання.

В зв'язку з тим, що основний регулятивний вплив на вказані господарські відносини з боку держави здійснюється державним органом із спеціальним статусом – Антимонопольним комітетом України, багато проблемних питань пов'язані з виконанням ним своїх функцій, змістом компетенції, визначенням та деталізацією повноважень, порядком формування та кількістю його складу, особливостями здійснення правозастосовної діяльності тощо. Тому доцільним є розгляд актуальних проблем, що виникають в процесі правового регулювання відносин захисту економічної конкуренції, крізь призму, в тому числі, й діяльності Антимонопольного комітету України.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» Антимонопольний комітет України є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель. Крім цього, положення щодо державних закупівель (з 2016 р. публічних закупівель) були додані в 2006 р., чим було поширено компетенцію Антимонопольного комітету України на цю сферу господарських відносин. Починаючи з 2010 р., Антимонопольний комітет України є органом оскарження в сфері державних закупівель. Безпосередньо цю діяльність здійснює постійно діюча адміністративна колегія (колегії) Антимонопольного комітету України з розгляду скарг про порушення законодавства в сфері публічних закупівель. Процедура оскарження визначена Законом України «Про публічні закупівлі» 25 грудня 2015 р. № 922-VIII і зазнає постійних змін, спрямованих на удосконалення процесу оскарження, подолання існуючих прогалин в регулюванні. Але поза увагою законодавця вже довгий час залишаються організаційні питання функціонування органу оскарження, відсутні будь-які норми щодо правового статусу державних уповноважених саме як членів постійно діючої адміністративної колегії, не визначені межі їх компетенції при розгляді скарг, правові засади та гарантії забезпечення їх незалежності, самостійності та об'єктивності. Адже норми ст. 14 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», де визначено компетенцію адміністративних колегій АМКУ, та норми ст. 16 цього Закону, де визначено компетенцію державних уповноважених АМКУ, мають хоч і деталізований

зміст, але пов'язаний безпосередньо із здійсненням ними функцій із захисту економічної конкуренції і не враховано специфіки виконання функцій з розгляду скарг у сфері публічних закупівель.

Перш за все, існуючі проблеми можна розділи на три категорії.

Перша – пов'язана безпосередньо з визначенням меж компетенції членів колегії при розгляді скарг. На сьогодні відсутні чіткі норми щодо меж розгляду скарги, можливості колегії виходити за межі заявлених скаржником підстав для оскарження та обставин, визначених у скарзі, давати оцінку належності та допустимості доказів. Відсутні положення про те, що ніякі докази не мають для постійно діючої адміністративної колегії заздалегідь встановленої сили, а члени колегії мають право та повинні оцінювати надані сторонами докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному розгляді в процесі оскарження всіх обставин справи в їх сукупності.

Друга група обставин стосується безпосередньо правового статусу державного уповноваженого як члена колегії, гарантій забезпечення його незалежності, самостійності та захисту під час здійснення повноважень.

До третьої групи обставин можна віднести відсутність нормативно закріпленого інструментарію для забезпечення виконання рішень колегії.

Наслідком означених прогалин правового регулювання у цій сфері стає формування практики, заснованої на прецедентах раніше прийнятих рішень, створенні та застосуванні звичаїв при вирішенні справ, при цьому такі звичаї часто базуються не на правових засадах, а виходять із світогляду окремих членів колегії, також непоодинокі випадки різного тлумачення та відповідно неоднакового застосування норм чинного законодавства залежно від складу колегії. Відсутність норм, що забезпечують незалежність, самостійність та захист державного уповноваженого під час здійснення повноважень члена постійно діючої адміністративної колегії з оскарження публічних закупівель, мають своїм наслідком часто зайвий формалізм, скутість у разі оцінки доказів та обставин справи, що негативно впливає на можливість приймати рішення самостійно за своїм внутрішнім переконанням. Відсутність нормативно закріпленого інструментарію для забезпечення виконання рішень колегії породжує практику невиконання її рішень і відсутності відповідних засобів покарання за бездіяльність.

Все це спричиняє певний хаос в процесі прийняття рішень щодо скарг та відповідно формування практики діяльності колегії та часто унеможливує для сторін процесу оскарження – скаржників та замовників системне та обґрунтоване планування своєї роботи як з підготовки тендерної документації замовниками, так і з підготовки учасниками своїх пропозицій щодо участі в закупівлі. Адже суттєвою складовою у підготовці тендерної документації є врахування замовниками практики діяльності постійно діючої адміністративної колегії з оскарження публічних закупівель для забезпечення прав учасників та мінімізації обставин, що можуть стати підставою для оскарження.

Одним із можливих шляхів для вирішення означених проблем повинно стати закріплення в Законі України «Про публічні закупівлі» норм для визначення правового статусу державного уповноваженого як члена постійно діючої адміністративної колегії з оскарження публічних закупівель, гарантій забезпечення його незалежності, самостійності та захисту під час здійснення повноважень. Також необхідним є внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та визначення положень, що стосуються меж розгляду скарги, порядку оцінки доказів, їх належності та допустимості, алгоритмів прийняття рішень залежно від позицій та аргументації сторін, зміни ними своєї позиції чи аргументації тощо.

Предметом уваги законодавця повинні стати організаційні засади здійснення оскарження у сфері публічних закупівель. Існуючий на сьогодні механізм оскарження, в центрі якого є колегія, що складається із державних уповноважених Антимонопольного комітету, є очевидним анахронізмом і за своїм функціоналом не відповідає як сучасним вимогам до органу оскарження, так і зарубіжній практиці в цій сфері суспільних відносин.

Перш за все, проблема полягає в тім, що державні уповноважені, які відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі» входять до складу постійно діючої адміністративної колегії з оскарження публічних закупівель, одночасно за посадою виконують великий обсяг повноважень, що передбачений ст. 16 Закону України «Про Антимонопольний комітет України». По суті, виходячи із змісту вказаної статті Закону, виконання обов'язків члена постійно діючої адміністративної колегії з оскарження публічних закупівель є додатковим повноваженням до основного функціоналу державного уповноваженого. Але виходячи із практики діяльності постійно діючої адміністративної колегії з оскарження публічних закупівель, виявляємо, що за останні роки обсяг робочого навантаження із запровадженням електронного документообігу в сфері оскарження публічних закупівель та можливості подавати скарги онлайн значно зріс і робота в складі колегії для державних уповноважених Антимонопольного комітету України стала основною складовою їх зайнятості. Відповідно, для виконання ними своїх основних функцій, передбачених Законом, фізично вже немає ні часу, ні можливостей. Кількість державних уповноважених є незмінною і становить дев'ять осіб з

урахуванням посади Голови комітету. Все це призводить до прийняття важливих для діяльності Антимонопольного комітету України рішень фактично «з коліс» без ґрунтовного вивчення та аналізу їх змісту, що безумовно негативно позначається на якості роботи органу в цілому. В зв'язку з цим доречно згадати, що функціонал з оскарження у сфері державних/публічних закупівель був включений до компетенції Антимонопольного комітету України лише в 2010 р., тобто через 18 років після його створення і за своєю правовою суттю не є невід'ємною складовою компетенції Антимонопольного комітету України, а зумовлений, швидше, «виробничою» необхідністю знайти організаційне вирішення завдання щодо забезпечення процедури оскарження в сфері державних/публічних закупівель. Справа полягає у тому, що компетенція Антимонопольного комітету України виявляється у забезпеченні державного захисту економічної конкуренції, виходячи з чого визначено завдання Антимонопольного комітету України ст. 3 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», а в процесі розгляду скарг щодо процедур публічних закупівель є багато обставин, які не охоплюються функціоналом, пов'язаним лише із захистом економічної конкуренції. Це і організація процедури, форми участі в ній, особливості підготовки як тендерної документації, так і заявок учасників тощо. Компетенція АМКУ відповідно до змісту його повноважень полягає в оцінці документації та рішень тендерних комітетів лише на предмет забезпечення рівних можливостей для конкуренції учасників, коли водночас є і інші технічні, організаційні, правові питання цього процесу, які безпосередньо не стосуються конкуренції, але на практиці можуть бути та часто є предметом оскарження.

Наведене свідчить про необхідність організаційного та кадрового відокремлення функції оскарження у сфері публічних закупівель від діяльності АМКУ та створення незалежного органу оскарження. Такий шлях є апробованим в більшості країн світу і довів свою ефективність, навпаки, наявність органу оскарження у складі конкурентного відомства існує лише в декількох країнах. Зі створенням незалежного органу оскарження мають бути вирішені вищезазначені проблемні питання, пов'язані з правовим статусом осіб, що розглядають скарги, змістом їх повноважень, деталізовано предмет оскарження та межі розгляду скарги та багато інших організаційних питань, вирішення яких при функціонуванні колегії з оскарження публічних закупівель в системі АМКУ шляхом поєднання державними уповноваженими своїх основних функцій за посадою з функціями члена колегії є по суті неможливим, виходячи з існуючого порядку оскарження публічних закупівель, процедури їх розгляду, обсягу і кількості скарг, що надходять до колегії. До того ж, механічне збільшення кількості державних уповноважених та кількості колегій може стати лише тимчасовим засобом та не зумовить якісних змін у процесі оскарження публічних закупівель.

Ще одним суттєвим блоком проблемних питань є порядок застосування та обсяг штрафів, що застосовуються органами Антимонопольного комітету України за порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Розміри штрафів, які накладаються органами Антимонопольного комітету України, передбачені ч. 2, 5, 6 ст. 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції», та ч. 1 та 2 ст. 21 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», складають до 1 %, 5 %, 10 % доходу (виручки) суб'єкта господарювання від реалізації продукції за останній звітний рік. Таким чином, існуюче формулювання можливого до застосування розміру штрафу від 1 грн. до 10 % доходу суб'єкта господарювання призводить знову ж таки (як і у попередньому випадку з прийняттям рішень при оскарженні публічних закупівель) до невинновданого вільного підходу та зайвої «творчості» при визначенні розміру штрафу, що базується виключно на особистих уявленнях та світогляді членів АМКУ. На практиці різниця в сумах штрафів може налічувати сотні мільйонів гривень, що створює значні корупційні ризики та можливості для маніпуляцій з боку відповідальних посадових осіб АМКУ.

Необхідно зазначити, що територіальні відділення АМКУ нормативно обмежені в можливості накладення штрафу розміром 4 000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, що складає 68 000 грн. Тому в даному випадку, перш за все, йдеться про закріплення на рівні закону обов'язку Антимонопольного комітету України та його адміністративних колегій визначати розміри штрафів на підставі порядку, який буде встановлений обов'язковими до застосування підзаконними актами.

На сьогодні АМКУ під час визначення розміру штрафів керується власними рекомендаційними роз'ясненнями від 9 серпня 2016 р., які не набули статусу нормативно-правового акта (не пройшли реєстрацію в Міністерстві юстиції України), а тому носять рекомендаційний (не обов'язковий) характер. Вони служать швидше для застосування однакових підходів до визначення штрафів, ніж визначають чіткі критерії їх визначення. Адже в якості критеріїв, що застосовуються як понижуючі/підвищуючі коефіцієнти у разі визначення розміру штрафу, використовуються такі оціночні поняття, як соціальна значущість товару, вплив чи можливість впливу порушення на конкуренцію на суміжних ринках тощо.

Водночас в рекомендаційних роз'ясненнях АМКУ є ряд прогресивних порівняно з чинними нормами Закону положень. Це і прив'язка розміру штрафу до обсягу доходу, пов'язаного з порушенням,

більш гнучка система накладення штрафів за інформаційні порушення, визначення вичерпного переліку пом'якшуючих та обтяжуючих обставин. Але, повторюємо, з одного боку, на сьогодні застосування цих підходів є лише можливим, але не обов'язковим під час прийняття рішень членами АМКУ, а з іншого – відсутність нормативно встановлених порядку, критеріїв, «формули» визначення штрафу не дає можливості судам переглядати рішення АМКУ в частині розміру штрафу, адже єдиними нормативними обмеженнями залишаються лише верхні межі його розміру, які є достатньо значними.

Тому закріплення на нормативному рівні деталізованого порядку розрахунку розміру штрафу надасть можливість судам переглядати рішення АМКУ не тільки на предмет наявності/відсутності складу правопорушення, а й в частині розміру штрафу. В тому числі суди зможуть приймати рішення, якими могли б зменшувати або збільшувати розмір штрафу. Безумовно, це, в свою чергу, повинно спонукати судові органи до оволодіння спеціальними знаннями та досвідом саме в галузі антимонопольного регулювання.

Отже, необхідно підкреслити нагальну необхідність внесення змін до чинного законодавства, прийняття підзаконних актів, які повинні забезпечити прозорість та обґрунтованість діяльності органів АМКУ під час здійснення розрахунку штрафу за порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Необхідно також зазначити про наявність ряду системних проблем в чинному законодавстві про захист економічної конкуренції, які пов'язані з його неререформованістю, а відповідно, застарілістю та архаїчністю в окремих частинах.

Такими, на нашу думку, є:

- термінологічна обмеженість та розмитість;
- надмірна загальність, а відповідно – нечіткість при визначенні монопольного домінуючого становища суб'єкта господарювання та випадків можливого зловживання ним;
- розмитість формулювань складів окремих правопорушень, зокрема антиконкурентних узгоджених дій;
- надмірна дискреція органів АМКУ під час прийняття рішень як щодо початку розгляду справи про порушення, так і щодо прийняття рішень із закінченням розслідування;
- відсутність нормативно закріплених граничних строків розслідування та розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції (розслідування може тривати роками, «п'ятирічками» і більше);
- існуючий перелік порушень законодавства про захист економічної конкуренції потребує перегляду на предмет зменшення видів правопорушень та конкретизації їх складу;
- існуючі порогові економічні показники, що передбачають необхідність отримання дозволу АМКУ на концентрацію, повинні бути переглянуті в бік їх підвищення (дерегуляція);
- виключити з компетенції органів АМКУ зайві контролюючі функції та водночас здійснити заходи для забезпечення контрольної діяльності шляхом запровадження дієвих механізмів залучення відповідних підрозділів правоохоронних органів для проведення виїзних перевірок, виїмки матеріальних доказів тощо.

Ми окресли лише самі основні проблемні питання діяльності Антимонопольного комітету України та його органів, які потребують внесення нормативних змін для забезпечення приведення їх функціонування відповідно до сучасних критеріїв ефективності та доцільності в діяльності органів державного регулювання в сфері економіки.

Підсумовуючи вищезазначене, вважаємо за необхідне зазначити, що існуюча на сьогодні система правового регулювання в сфері захисту економічної конкуренції потребує докорінних суттєвих змін, які б забезпечили її адекватність вимогам часу та сучасному рівню господарських відносин в країні та світі. Запровадження кращих зразків зарубіжного досвіду, формування чіткої нормативної бази, оптимізація процесів та процедур, а відповідно, значне зменшення дискреції в діяльності Антимонопольного комітету України повинні забезпечити якісні зміни як в правовому регулюванні, так і, відповідно, в конкурентному середовищі, де здійснюють свою діяльність суб'єкти господарювання в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2132-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 21. Ст. 296.
2. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 року № 3659-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50. Ст. 472.
3. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 року № 236/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 36. Ст. 164.

4. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-III // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. Ст. 64.
5. Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти: Закон України від 22 лютого 2000 року № 1490-III // Відомості Верховної Ради України. 2000. № 20. Ст. 148.
6. Про здійснення державних закупівель: Закон України від 25 грудня 2015 року № 922-VIII від 1 червня 2010 року № 2289-VI // Відомості Верховної Ради України. 2010. № 33. Ст. 471.
7. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 року № 922-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 9. Ст. 89.

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ ЗА ШКОДУ, ЗАВДАНУ ВОЄННИМИ ДІЯМИ І ТЕРОРИСТИЧНИМИ АКТАМИ

УДК 34.03

<https://doi.org/10.32849/2409-9201.2020.20.5>

Примак В. Д.,

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

відділу міжнародного приватного права та порівняльного правознавства

НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

Prymak V. Civil Liability of the State for Damage Caused by Military Actions and Terrorist Acts

The article deals with the peculiarities of the legal regulation of relations regarding compensation for damage caused to victims of war and acts of terrorism. It is emphasized that the solution of the respective tasks is ensured mainly in the field of civil liability and, not excluded, some related legal institutions, the purpose of which is social protection of the victims precisely through the compensation of the damage they are caused in the form of money or in kind. However, it is primarily a tort liability that results from the violation of absolute property and personal non-property rights – a matter is only in determining the cause of the harm: it may be directly criminal or a state whose law enforcement agencies have failed to prevent the act of terrorist, state-aggressor, the same state in whose territory the terrorist act occurred, or certain international funds and special legal entity (national compensation funds – already as public law entities), which appears as subject of civil liability or compensatory obligation though not committed any illegal actions that could cause damage.

The author argues that in situations of external aggression and committing terrorist acts, the mechanism of civil liability undergoes certain transformations, connected, first of all, with the fixing of special grounds, conditions and limits of its application, circumstances leading to discharge, and also possible determination of subjects other than the immediate inflictor of harm in the compensatory obligation.

The legal system of Ukraine does not have any legal norms of direct action that would fix the mechanism of compensation for damage caused by a terrorist act at the expense of the state. Norms of Art. 19 of the Law of Ukraine of 20.03.2003 № 638-IV «On Combating Terrorism» and Art. 85 of the Code of Civil Protection of Ukraine in such legal situations can not be applied due to the absence of special laws, which are mentioned in their texts in the specified articles. At the same time, the provisions of Art. 86 of the Civil Protection Code of Ukraine, as well as the Code in general, extends exclusively to the legal relations expressly stated therein concerning the protection against emergencies caused by the consequences of terrorist acts.

According to the author, special legislation on the compensatory protection of victims of war, crimes (terrorist acts in particular), human rights violations, and international humanitarian law should provide for the imposition on the state of the obligation to compensate for property and moral damage caused by only those unlawful acts, which inflict harm in the form of loss of life or serious damage to the health of the victims. The relevant legislative acts should stipulate reasonable restrictions on action in the delineated sphere of civil relations some principles of tort law – such as principles of guilt and full harm compensation, as well as the peculiarities of interaction of substantive and procedural guarantees for protection of interests of the victim and a state in relations with the direct perpetrators.

Key words: civil liability, victims of war and acts of terrorism, compensation, damage, law.

У статті досліджуються трансформації механізму цивільно-правової відповідальності в умовах зовнішньої агресії і під час вчинення терористичних актів. Насамперед йдеться про спеціальні підстави, умови і межі покладання на державу обов'язку з відшкодування шкоди, завданої жертвам зазначених протиправних діянь.